

Testuinguru historikoa Merkataritza bide berriak

XV. eta XVI. mendeetan zehar, ekialderako ibilbide berriak aurkitzeko nahiak itsasoz abentura arriskutsuei ekitera bultzatu zituen espainiarrak eta portugaldarrak. Arrazoiak? Komertzialak. Ekialdeko Indietako eta, batez ere, Moluketako Uhartetako espezia desiratueta iritsi nahi zuten, ia esklusiboki espeziak ekoizten zituen munduko leku bakarrera..

Erdi Aroan, espezien merkataritza merkataritza arabiarren esku zegoen, eta horiek itsasoz eta lehorrez garraiatzen zituzten Mediterraneora. Oso ibilbide motel eta garestia, 1453an are gehiago zaildu zena, turkiarrek pasabidea blokeatu eta tasa altuak ezarri zituztenez. Horrela, espainiarrek eta portugesek itsas ibilbide berriak bilatzeari ekin zioten.

1488an, Bartolome Diaz portugaldarra Indiara ekialdetik iristen saiatu zen, Afrika inguratuz. Ez zuen lortu. Esperantza Oneko Lurmuturra tolestu bezain laster, itzuli egin behar izan zuen.

1492an, Kristobal Kolon Indietara mendebaldetik iristen saiatu zen. Argi zeukan Lurra borobila zela eta espezien lurrara iritsiko zela. Benetan aurkitu zuena kontinente berri bat izan zen: Amerika.

1494, Tordesillasko Ituna. Lurralde berriak kontrolatzeko Espainiaren eta Portugalen arteko lehiak mundua bi eremutan banatuko lukeen irudizko lerro bat marraztu behar izatea eragin zuen. Lerro horren mendebalderantz, lur berriak espainiarrak izango liriteke, eta ekialderantz, portugaldarrak.

1498, Vasco de Gamak Bartolome Diazek hasitako bidaia jarraitu zuen eta, Esperantza Oneko Lurmuturra zeharkatu ondoren, Indiako Ozeanoa zeharkatu eta Indiara iritsi zen, espezien lurraldera zuzenean iristen zen itsas ibilbidea aurkituz.

1519an, Magallanesek, lurra biribila zela konbentzitu, Kolonek amaitu ezin izan zuena saiatzea erabaki zuen: Moluketara iristea mendebalderantz bidaiatuz. Magallanesek Hego Amerika inguratu zuen, Ozeano Barea zeharkatu zuen eta, azkenean, bere helmugara iritsi zen. Zoritxarrez, bidean hil zen, bere abentura munduaren lehen itzulia bihurtzen ari zela ikusi gabe.

Lehen Munduko Itzulia, 1519-1522

Biadiaren antolaketa

Magallanesek, Espainiara iritsi aurretik, bere asmo handiko plana aurkeztu zion Portugalgo erregeari, baina honek mespretxatu egin zuen. Espainian probatzea erabaki zuen. Kontratazio Etxearen aurrean proposatu zuen, baina ez zuen lortu. Errendizetik urrun, proiektua Karlos I.a erregeari aurkeztu zion, eta honek, bere harridurarako, gogotsu ekin zion eta bost ontziko flota bat jarri zuen bere esku. Bi urtez Sevillan jarri zen bizitzen bidaia prestatzeko: Ontziak konpontzen eta prest jartzen, tripulazioa kontratatzen, hornidurak ontziratzen, nabigazio-kartak berrikusten, artilleria kargatzen. Azken batean, bidaiarako behar den guztia xedatzea. Bitartean, errege portugaldarraren espioiak espedizioari oztopoak jartzen saiatzen ari ziren.

Sevilla, Guadalquivir ibaian barrena, XVI. mendean zehar, bere aurkikuntzek, urtez urte, orain arte ezagututako mapak zabaltzen joan ziren espedizio guztien abiapuntua izan zen. Amerika aurkitu ondoren, Kontratazio Etxea sortu zen Sevillan, eta kontinente zaharraren eta berriaren arteko merkataritza-zubi bakarra bihurtu zen. Salgai guztiak pasatzen ziren hemendik, eta horiekin batera herri eta kultura guztietako jendea.

XVI. mendean Sevillako portua miresteke modukoa zen. Jende askok jarri zituen bere itxaropenak, ametsak eta lana mundu berriak aurrera egiteko aukera emango ziela sinetsita. Asko Amerikarako bidean ontziratatu ziren. Beste batzuek parte hartu zuten garai hartan Sevilla hiri paregabean egiten zuten merkataritza-jardueran bizian.

Victoria espedizioan parte hartu zuen ontzietako bat izan zen. Zure izena une historiko honi lotuta dago. 23 metroko luzera eta 8 metroko zabalera zuen tarte txiki batean, gizon talde batek munduari bira eman zion.

Upelak eta zahagiak, ura eta ardoa garraiatzeko oinarrikoak, bidaia egiteko beharrezko edariak. Janaria kaxetan eta zakutan gordetzen zen. Ontzi barruko elikadura txarra zen eta askotan ez zen nahikoa. Haragia gatzetan gordetzen zen.

Ontziek suzko armak eta kanoiak zeramatzaten balezta, gezi eta piken ondoan, beste arma mota batzuen artean.

Konponketak egiteko tresnak ere ezinbestekoak ziren, baita oihalak eta hariak ere kandeletarako, soketarako eta abarretarako.

Nabigazio-tresnak

Magallanesek, astronomia eta itsas zientzietan trebatuak, garai hartako nabigazio-tresna berritzaileenak erabili zituen: koadranteak, astrolaberak, baleztatxoak, irristailuak, etab. Denak ziren beharrezkoak ozeanoaren erdian latitudearen eta luzeraren arabera orientatzeko.

Tripulazio

Pigafettaren arabera, tripulazioa 265 gizonen osatzen zuten, bost untzien artean banatuta: pilotuak, marinela, elizgizonak, zirujauak, bizarginak, arotzak, upelgileak, armaginak, etab. Ontzi murrizetan bizi behar zuten denek, deserroso eta osasungaitz.

Ontziak

Naoak nabe txikiak ziren, 25 metro luze eta 8 metro zabal. Hiru masta zituzten, kandela karratuekin. Naoa, karabelarekin batera, txikiagoa baitzen, nabigazioa menderatu zuen Aurkikuntzen Aroan.

Fernando de Magallanes

Lehen almirantea

Fernando de Magallanes, Hernando de Magallanes izenez ere ezaguna, Oporton jaio zen 1485ean, Portugalgo familia noble batean. Nautika eta kartografia ikasi zituen Lisboan, eta hogeita bost urterekin Indiarako espedizioan parte hartu zuen, Francisco de Almeidak gidatuta. Hurrengo bidaietan, oraingoan Marokora, Bragantzako dukearen agindupean, zauritu egin zuten.

Manuel I.a Portugalgo erregeak Ekialderako ibilbide berriak esploratzeko proiektua baztertu ondoren, Magallanesek Espainian zortea probatzea erabaki zuen. Sevillara 1517ko urrian iritsi zen eta handik gortera joan zen, une hartan Valladoliden zegoena.

Urte horretan bertan, Beatriz Barbosarekin ezkondu zen, Sevillako ofizial garrantzitsu baten alabarekin, eta seme bat izan zuen, Rodrigo.

Magallanes ziur zegoen Hegoamerikako kostaldearen hegoaldean pasabide bat egon behar zuela Indiara mendebaldetik iristeko. Urrats hori alde aurretik bilatua zuen, arrakastarik gabe, Juan Díaz de Solisek. Espainiako monarkiarentzat oso interesgarria zen Ozeano Atlantikoan barrena Ekialdera iristeko ibilbide alternatibo bat aurkitzea, Afrikako kostaldea Portugalen kontrolpean baitzegoen, bere aurkari nagusia espezien merkataritzan.

Portugalgo nazionalitateari uko egin eta gero eta Ruy de Faleiro astronomoaren eta Fonseca apezpikuaren laguntzarekin, Carlos I.a erregea proiektuaz konbentzitu zuen. Honek 5 ontzi jarri zituen bere esku, arraza eta nazionalitate desberdinetako 270 gizon inguruko tripulazioarekin. Aurkitutako lurren gobernadorea izango zen, eta espedizioak izan zitzakeen onuren hogeirena eman zitzaion.

Gizon nekaezina izan zen, eta hori bere ustezko deklarazio batean egiaztatzen da: “Elizak dio lurra laua dela, baina nik badakit biribila dela, bere itzala ikusi nuelako Ilargian. Eta fede handiagoa dut itzal batean Elizarengan baino”.

Matxinadak eta Magallanesen heriotza

Espedizioak ezbehar eta zailtasun ugari izan zituen. Giza erresistentziaren balentria izan zen, eta gaixotasunen, gosearen eta indarkeriaren infernua.

Nabigatzaile gehienak espainiarrak ziren, baina portugaldarren eta beste herrialde batzuetako marinelen ehuneko handi bat ere bazegoen. Espainiako flotak Atlantikoa zeharkatu zuen, Brasilerira iritsi zen eta amerikar kontinentea hegoaldetik inguratu zuen, mendebalderantz pauso bat bilatzeko asmoz. Kideen arteko tentsioak gora egin zuten, eta tripulazioaren zati bat matxinatu egin zen behin baino gehiagotan. Elkano haien artean zegoen. Magallanesen bandoak irabazi zuen, bi buruzagi hil eta gainerako itsasgizonak mantendu zituen, ontzietarako tripulazioa behar zuelako. Santiago ontzia Patagonian hondoratu zen.

Mendebalderako pasabideak Txileko hegoaldeko mugan aurkitu zuen, gaur egun Magallanes itsasarte deritzon. Cartagena ontzia lehorrean abandonatu zuten eta San Antonio ontzia desertatu eta Espainiara itzuli zen. Mendebaldera iritsitakoan, itsaso bare bat aurkitu zuten, Ozeano Barea deitu ziotena. Distantziak askoz laburragoak izango zirelakoan, ez zuen tripulazioa behar bezala hornitu. Ondorioz, gose jasanezina jasan zuten.

Filipinetara iristean, Mactan uhartean, Magallanes bertako indigenen aurka borrokatzen hil zen.

Une horretatik aurrera eta amaitu arte, Elkanok hartuko du espedizioaren agintea. Bidaiak zailtasunez beterik jarraitu zuen. Portugalgo uretan ibili zen Afrika ekialdetik mendebaldera eta hegoaldetik iparraldera inguratuz. Hornidurak amaitu zirenean, itsasgizonak bidali zituen lehorrera, lortzeko. Portugaldarrek asko atxilotu, hil, gaizki tratatu eta esklabo bihurtu zituzten.

Elcano

Espedizioko bigarren almirantea

Munduko lehen itzulia osatu zuen espedizioaren buru izateagatik historiara pasa da Juan Sebastian Elkano. Getarian (Gipuzkoa) jaio zen 1476an eta Ozeano Barean hil zen 1526an.

Berari buruz izaten diren lehen berriek itsas ezagutza handiko euskal marinelen gisa aurkezten dute. Francisco Jiménez de Cisnerosek Aljerrera egindako espedizioan (1509) eta Gonzalo Fernández de Córdobaren Italiako kanpainetan parte hartu zuen. 1518an, Sevillan, Fernando de Magallanes nabigatzaile portugaldarra ezagutu zuen, Espainiaren zerbitzura espedizio bat prestatzen ari zena Indietarako bidea bilatzeko, mendebalderantz nabigatuz. Elkano espedizioan sartu zen.

Magallanes Filipinetako Mactan uhartean hil zen, bertakoekin izandako borroka batean. Elkano, espedizioaren buru, Moluketara iritsi zen 1521. urtearen amaieran. Ondoren, Indiako Ozeanoa eta berriro Atlantikoa zeharkatu zituen.

Ia hiru urtez nabigatu eta 14.000 legoa (69.000 kilometro inguru) egin ondoren, espedizioa Sanlúcar de Barramedara iristen zen 1522ko irailaren 6an, eta Sevillara bi egun geroago. Hasiera batean espedizioa osatzen zuten 265 itsasgizonetatik 18 bakarrik itzuli ziren, eta ontzi bat, Victoria itsasontzia, espeziez bete. Horrela, Elkanok dokumentatutako munduaren lehen itzulia osatzea lortu zuen.

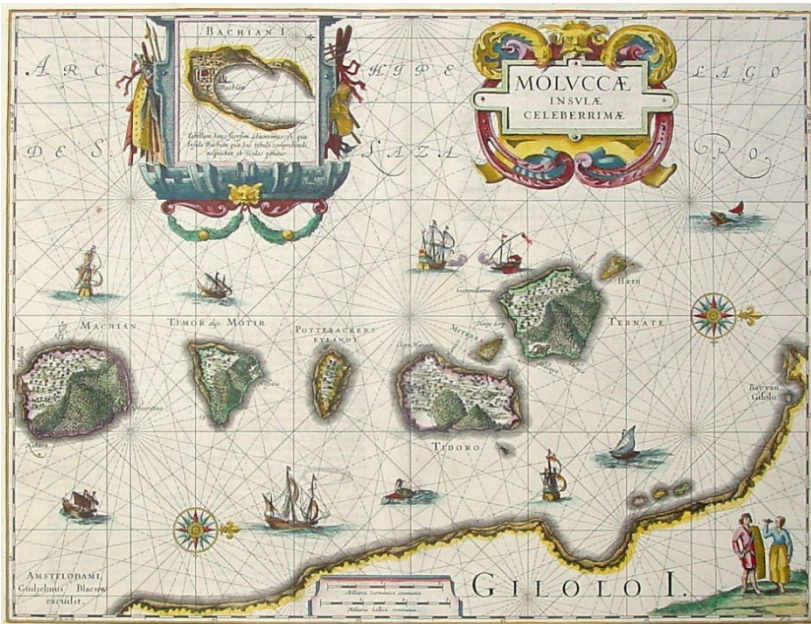
Karlos V.a enperadoreak Valladoliden hartu zituen bizirik zeudenak. Urrezko 500 dukateko urteko errenta eman zion Elkanori, baita lur-globo eta kondaira zituen armarria ere: *Primus circumdedisti me* (“Inguratu ninduzum lehena”).

Munduko lehen birako balentriako hiru pertsonaia handiak: Elcano, Magallanes y Pigafetta

Bidaiaren ondorioak

Moluka uharteak

Merkataritza

Magallanesen espediziotik bizirik atera ziren 18 nabigatzaileak Sanlucarrera iritsi zirenean, ez ziren ohartzen mundua betiko aldatzen ari zirela.

Bidaiaren ondoren, oso garrantzitsua zen zerbaitek planeta aldarazi zuen: munduaren batasunaren kontzientziak, esfera baten inguruan, nahitaez kolektibo egiten gintuen. Orain harremanetan jarritako ozeanoek lau kontinenteen arteko konexio iraunkorra ahalbidetzen zuten: Europa, Asia, Afrika eta Amerika, eta horien guztien artean pertsonen, sinesmenen, jakintza-sistemen, ondasunen eta produktuen zirkulazioa errealitate bihurtzen hasi zen.

Munduko lehen itzuliak kontinente arteko elkartruke sare bat inauguratu zuen: gizakiak, biologikoak, nekazaritza eta abeltzaintzakoak, kulturalak eta ekonomikoak; merkataritza-sare globalak sortzen eta horiek munduko sistema ekonomiko batean integratzen.

Geografia

Aristotelesen teoria berretsi zen, Lurra biribila zela, eta, pronostiko guztien aurka, Lurraren tamaina uste zutena baino askoz handiagoa zela egiaztatu zuten: 60.440 km.

Amerika kontinente bat zela eta Asiatik ozeano handi batek banatzen zuela egiaztatu zen.

Mendebaldea ekialdearekin, Atlantikoarekin eta Ozeano Barearekin lotzen zuen hegoaldeko pasabidea zeharkatzea lortu zen: Magallanesko itsasartean barrena.

Flora eta Fauna

Animalia guztiz berriak deskubritu ziren, hala nola pinguinoak, itsas otsoa eta guanakoak (sugarren eta alpakaren antzeko kamelidoa) Patagonian. Apio gozoa izan zen tripulazioarentzat aurkikuntzarik onuragarrienetako bat, haiek jakin gabe, eskorbutoa arintzen lagunduko baitzien. Eta bertatik bertara ezagutu zituzten espezie gutzian eta misteriotsuek sortzen zituzten landareak: iltzea, kanela, intxaur muskatua, baita jengibre ere, guztiak Moluka uhartean.

Munduko lehen itzuliak kontinente arteko elkartruke sare bat inauguratu zuen: gizakiak, biologikoak, nekazaritza eta abeltzaintzakoak, kulturalak eta ekonomikoak; merkataritza-sare globalak sortzen eta horiek munduko sistema ekonomiko batean integratzen.

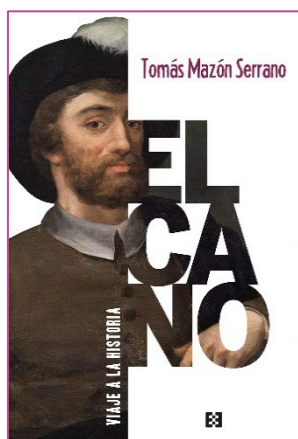
Antropologia

Hizkuntza, etnia, jainko eta ohitura berriak ezagutu ziren, eta Pigafettak, antropologo goiztiar bat balitz bezala, ezin estimatzeko testigantza uzten du. 1520ko maiatzean, espedizioa Argentinako kostalde atlantikoan San Julian badiara iritsi zen, eta bertako populazio aborigenarekin du lehen topaketa: tehueltxeak edo patagoiak.

Historian lehen aldiz, munduaren ikuspegi osoa izaten da.

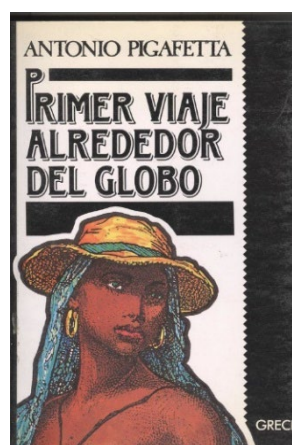

Argitalpenak liburutegian

Tomas Mazonen Elkanoren eta bere bidelagunen ahotsak hurbiltzen dizkio irakurleari. Duela bostehun urte idatzitako kronika eta paper-sorten bidez iristen zaizkigu. Zeharkaldi epiko bat kontatzen digu, arriskuz, sakrifizioz eta mehatxuz betea, baina baita ausardiarekin, ohorez eta trebetasun handiz ere.

Saiakera honek normalean ezezagunak diren dokumentuak eta lekukotzak biltzen ditu, eta dokumentu eta testigantza horiek argitu, gezurtatu eta zehaztu egiten dituzte egiazkotzat emandako datu eta gertakari asko.

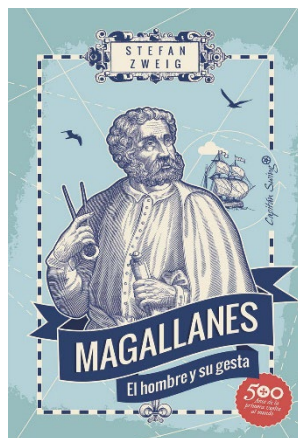

Antonio Pigafetta lehen munduko itzulia kronikagilea izan zen. Magallanesek gidatutako espedizioan abiatu zen 1519an, eta 1522ko irailean itzuli zen Victoria ontzitik bizirik atera ziren lagun urriekin batera.

Pigafettak zehatz-mehatz erregistratu zituen bere bidaiako gertaera eta kasu guztiak, eta gero *Relazione* bat idatzi zuen, Carlos enperadoreari eta garaiko beste pertsona ospetsu batzuei eman ziena.

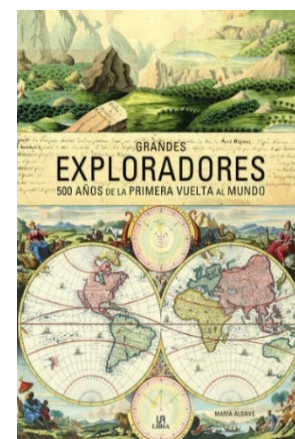
Fernando de Magallanesen distiratsu biografia bat, itsas aurkikuntza handien historiako nabigatzailearik ausartenetakoa

Stefan Zweig austriar intelektual ezagunak idatzitako liburuak Magallanesen giza eta itsas abenturaren unerik erabakigarrienak kontatzen ditu, zorrotz eta tentsioz.

Kemena da esploratzaileen ezaugarri nagusietako bat, beste aldean zer zegoen jakin gabe itsasoak zeharkatzea ausartzen zirena. Halaber, jakintzak, fedea edo ospearen eta zoriaren ametsak mugitutako bidaiari jakingarriak izan ziren.

Haien adibideak eta esperientziak motibazio gisa balio digute oraindik ezagutzen ez dugun horretan murgiltzeko. Eta unibertso osoa daukagu hori frogatzeko.

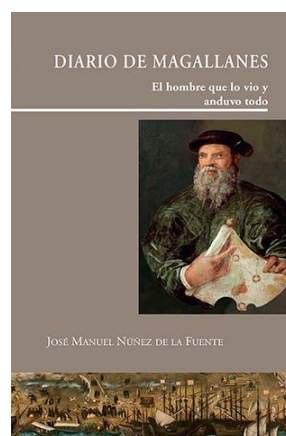

2019ko apirilaren 23tik 25era, 'Sevilla mundura zabaltzen da' izeneko hitzaldi-zikloa egin zen Sevillana Letra Onen Errege Akademiaren egoitzan, Enriqueta Vilaren zuzendaritzapean.

Txosten horiek liburu hau osatzen dute: *'La primera vuelta al mundo: una gesta para recordar'*.

Liburuaren koordinatzailea, Enriqueta Vila, Amerikako Historian doktorea da Sevillako Unibertsitatean eta Ikerketa Zientifikoen Goi Kontseiluko Ikerketa irakaslea da, baita hainbat akademiatako

kidea ere, hala nola Historiaren Erreala eta Letra Onen Sevillana Errege Akademia.

Kontakizun liluragarri honetan José Manuel Núñez de la Fuentek lekuko egiten gaitu nabigatzaile adituaren agindupean zeuden marinelen abenturazale batzuek lehorreko esfera osoa zeharkatu zutela.

Magallanesen bidaiaren inguruan pilatutako material handia, zuzeneko iturriak, kronikak eta bibliografiak gorabehera, historialari, kronista eta idazleek Hernando de Magallanes protagonista nagusietako baten egunkariaren falta sumatu zuten beti.

Egunkari hau esploratzaile handiak Sevillara 1517an iritsi zenetik Mactanen (Filipinak) 1521ean hil zen arte lehen pertsonan deskribatzen dizkigun bizipenetatik abiatuta egin da.